

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Факультет славістики

Факультет іноземної філології

ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Випуск 24

Харків
2017

3. Земская Е. А. Особенности мужской и женской речи / Земская Е. А., Китайгородская М. А., Розанова Н. М. // Русский язык в его функционировании. Коммуникативно-прагматический аспект. М., 1993. С. 90–130.
4. Кирилина А. В. Гендер: лингвистические аспекты. М., 1999. С. 174–182.
5. Кирилина А. В. Феминистская идеология в гендерных исследованиях и критерии научности / Кирилина А. В., Добровольский Д. О. // Гендер как интрига познания. М., 2000. С. 19–36.
6. Синельников А. С. Политические технологии тела и проблемы гендерной идентичности // Материалы Первой Межд. конф. М., 1999. С. 90
7. Стернин И. А. Общение с мужчинами и женщинами. Туапсе, 2000. С. 42–46.
8. Britton A. Assassin. Kensington Pub Corp. 2007. 608 pp.
9. Cambridge Advanced Learner's Dictionary Cambridge University Press, 3rd edition, 2010. CD-ROM.
10. Cartland B. They Sought Love – Cambridgeshire, St. Ives, CLE Print Ltd. 2006. 315 pp.
11. Clark H. H. Using Language. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1996. 436 p.
12. Graesser A. C. Inference generation and the construction of situation models / A. C. Graesser, R. A. Zwaan // Discourse comprehension: Essays in honor of Walter Kintsch. Hillsdale, NJ : Lawrence Erlbaum, 1995. P. 117–140.
13. Gupertz J. J. Discourse strategies. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1982. 225 p.
14. Longman Dictionary of English Language and Culture. Barcelona: Longman Group UK Ltd., 1992. 1567 p.
15. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. Oxford University Press. 2005.

Ю. О. Пивовар

ХУДОЖНЯ РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «TRAUM» У РОМАНІ М. МОЗЕР «ОСТРІВ ДОМОГОСПОДАРОК»

Упродовж останніх десятиліть предметом сучасних лінгвістичних досліджень стало вивчення категорії «концепт», її сутності, функцій та типологій. Загалом, «концепт» є комплексним поняттям, у центрі якого є система поглядів на ті чи інші явища, якими людина оперує в процесі мислення, але, незважаючи на стійку наукову позицію щодо його когнітивної природи, на сьогоднішній день не існує єдиного визначення терміну «концепт», як і розуміння його структури, що частково можна пояснити приналежністю вчених до різних галузей знань (психолінгвістика, когнітивна лінгвістика, лінгвістика тексту тощо) та індивідуально-авторським підходом. Це пояснюється тим, що у лінгвістиці існують три основні напрями у вивченні концепту: лінгвістичний, когнітивний та культурологічний, які є проекцією різних точок зору на зазначену категорію: концепт як увесь потенціал значення слова разом з його конотативним елементом, як явище ментального характеру та як глобальна розумова одиниця в процесі світосприйняття.

Вивченню концептів присвячені роботи багатьох учених: А. Залевської, Е. Кубрякової, Ю. Прохорова, А. Соломника та інших. Цікавим є підхід до аналізу концептів В. Карасика та Г. Слишкіна, які вивчають їх як лінгвокультурні явища. Чисельними та перспективними є також спроби В. Голубовської, А. Денисової, Д. Кочерган та інших з'ясувати функції концептуальної та мовної картин світу та зіставити їхні окремі фрагменти, зосереджені в концептах. Сьогодні популярними об'єктами наукових студій є концепти щастя, любові, страху та мрії у сучасних європейських літературних творах.

Метою статті є вивчення особливостей художньої репрезентації концепту «TRAUM» в романі М. Мозер «Острів домогосподарок».

Поетична картина світу, яка утворюється автором літературного твору, реалізується через систему концептів, що

репрезентуються у специфічному словесно-образному вираженні. Вони утворюють складну й багатопланову концептуальну структуру художнього тексту, що відбиває реальність, пропущену крізь призму авторської уяви, та втілює сутність його творчого задуму.

Концепт народжується як образ у людській свідомості, що пізніше абстрагується до різних понять та уявлень, узагальнюється та зберігається у культурній пам'яті. На думку науковців, вивчаючи сутність категорії «концепт», не можна оминати питання його походження та історію його семантичного перетворення, що зумовило можливість його використання у різних галузях наук.

Слово *концепт* походить від латинського *conceptus*, що перекладається як «поняття, уявлення, думка» [1, с. 64]. Також існує друге твердження, запропоноване В. Колесовим, за версією якого під концептом розуміється “не *conceptus* (умовно передається терміном “поняття”) а *conceptum* (“зародок”, “зернятко”), з якого й виростають у процесі комунікації всі змістові форми його втілення в дійсності” [3, с. 81].

Концепт МРІЯ посідає важливе місце як в українській, так і в німецькій картині світу. Для розуміння його значення слід розглянути семантичне поле лексеми «мрія». Поняття «мрія» виникло ще з тих самих часів, коли людина вперше почала замислюватись про сенс життя та про своє місце у всесвіті. Мрія – це акт уяви, при якому суб'єкт уявляє деякі майбутні події, здійснення яких він бажає. Вони можуть бути реальними (*реальна мрія*), тобто такими, що дійсно можуть трапитись у майбутньому, або фантастичними (*нереальна мрія*), а, отже, такими, здійснення яких слід визнати практично неможливим. Мрія позитивно впливає на настрій суб'єкта, а також сприяє роздумам відповідного бажання, що може призвести до активізації діяльності щодо реалізації цього бажання.

Ключовими лексемами для розуміння концепту МРІЯ є іменники *мрія*, *мріання*, *витвір уяви*, адже вони розкривають його головний зміст. Периферію утворюють лексеми *прагнення*, *надія*, *уява*, *бажання*, *фантазія* та навіть *привид*. У певному контексті, зокрема, в літературному творі, вони

супроводжуються специфічними номінативними одиницями, перетворюючись таким чином на повноцінні концепти, які не залежать від концепту МРІЯ.

Лексичними домінантами концепту TRAUM у німецькій мові є *Traum*, *Illusion* та *Fantasie*. Вони передають ключову інформацію, розкриваючи сутність концепту. Семантичне поле концепту TRAUM, складниками якого є ці елементи, охоплює переважно абстрактні поняття й відчуття.

Периферійними лексичними одиницями, які охоплюють різні вектори семантики концепту, є *Wunsch*, *Fantasievorstellung*, *Vision*, *Utopie*, *Selbsttäuschung*, *Halluzination*, *Wahn*.

На основі проведеного аналізу теоретичної природи концепту «МРІЯ» та порівняння його вербалізації в українській та німецькій мовах встановлено, що у романі концепт репрезентовано двома поняттями (Traum у німецькій, сон, мрія – в українській мові). Згідно типологій концептів, запропонованих Н. Арутюновою, О. Кубряковою та Ю. Степановим, можна констатувати належність концепту «МРІЯ» до концептів телеономного порядку, бо загальне втілення морального ідеалу у мріях, заради якого варто жити й не шкода вмерти, залишається беззаперечним. У романі переважають такі вербалізатори концепту як *Alptraum*, *Hoffnung*, *Schlaf*, *Vorstellung* і прислівники як *träumerisch* та *hoffnungsvoll*.

Насамперед, хотілось би підкреслити те, що авторка М. Мозер змальовує не лише одну єдину мрію врятованої домогосподарки Емілі Шварц, а й ще кількох персонажів. Майже кожен герой твору має якусь бажану мету, ціль.

У романі присутня досить мала кількість описань світу внутрішніх переживань головних героїв, набагато більше уваги було приділено зображенню подій, вчинків, опису зовнішності та предметів побуту, що дає читачеві певний простір для особистих розмірковувань та забарвлення деяких сцен індивідуальними відчуттями.

Попри очевидну сюжетну напругу твору для читача не може залишитися невідчутним ефект комічного, подекуди навіть чорний гумор, у діалогах, сюжетних та характерологічних описах: «*Sie war noch im Alter, in dem man für ein Pony oder eine Ballettstunde seine Eltern im Schlaf ermorden würde*».

Серед стилістичних засобів, що виступають у творі вербалізаторами концепту «TRAUM», слід відмітити особливе значення та художню силу окремих прийомів.

Метафора: *«Das Mädchen warf das Kinn hoch und sah ihre Mutter wütend an»*; *«Eine Balletttänzerin ist doch mit dreißig am Ende»*.

Порівняння: *«Die Polaroidaufnahme war als Illustration verwendet worden, grob gerastet und dunkel. Wie ein Kriegsbild»*.

Прийом словесного ескізу, який вербально унаочнює мрії героїв: *«Aber sie konnte nicht verhindern, dass sie in dieser Nacht von einer winzig kleinen Insel träumte, mit einer einzigen Palme darauf, wie in einer Witzzeichnung. Nelly lag mit einem großen Sonnenhut am Strand, während Irma schwitzend einen Staubsauger vor sich herschob und Insel putzte.»*; *«Nelly stirbt, noch bevor das alles vorbei ist, schrieb sie mit imaginärer Kreide an die Tafel und wischte den Satz mit dem Schwamm wieder aus»*.

Персоніфікація: *«Ihr Kind war ein wahrer Teufel»*; *«Nellys Augen sagten nein»*.

У романі також присутня певна доля скепсису, що виражена такими вигуками як, *«Ha!»*; *«So-so»*; *«nun»*, які слугують виразниками скептичного сприйняття сподівань героїв іншими персонажами.

Слід звернути увагу, що від початку сама назва твору («Острів Домогосподарок») пов'язана з відповідним кліше: Багато господарок довгий час старанно працювали заради того, щоб відпочити на Майорці. Острів же отримав відповідну назву. Варто додати, що це кліше найбільш розповсюджене в Німеччині, а в Україні не зустрічається.

На основі компаративного аналізу значення концепту «TRAUM» в українській та німецькій мовах було встановлено наступне: семантично обґрунтована розбіжність у концептах полягає в тому, що в німецькій мові, на відміну від української, поняття Traum застосовується як для зображення акту уяви, так і для описання так званих історій та подій, що люди переживають у сні, тобто - сновидінь. Серед лексем його синонімічного ряду в літературних творах найчастіше зустрічаються такі еквіваленти як *Utopie*, *Illusion*, *Fantasie*, але в досліджуваному

романі концептосфера «TRAUM» представлена лексемами *Hoffnung, Vorstellung, Alptraum, Schlaf*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галлямов А. А. Понятие «концепт», его сущность, границы и целесообразность применения при анализе художественного произведения // Гуманитарные исследования в Восточной Сибири и на Дальнем Востоке. 2008. № 4. С. 87–98.

2. Интерв'ю з авторкою роману «Острів Домогосподарок» М. Мозер krimi-forum.de [електронний ресурс]: офіц. веб-портал krimi-forum.de / krimi-forum.de – Електрон. дані. – [Frankfurt], 2001. Режим доступу: <http://www.krimi-forum.net/index.html>

3. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.

4. Schwarz M. Einführung in die kognitive Linguistik. Tübingen / Basel: Francke, 1996. 238 s.

Н. Н. Халанская

СЕМАНТИЧЕСКИЕ ТИПЫ ГЛАГОЛОВ В ПРЕДЛОЖЕНИЯХ СО ЗНАЧЕНИЕМ ОБУСЛОВЛЕННОСТИ (НА МАТЕРИАЛЕ ПРОСТОГО ПРЕДЛОЖЕНИЯ)

В современных синтаксических исследованиях отсутствует единый подход к трактовке отношений обусловленности и их классификации. В работах В. А. Белошапковой, Н. С. Валгиной, Т. А. Колосовой, П. А. Леканта и др. синтаксистов каждый из видов отношений обусловленности рассматривается самостоятельно [7; 2; 5; 6].

В учебных пособиях и монографических исследованиях по функциональному и коммуникативному синтаксису отмечается тенденция к представлению отношений обусловленности как целостного явления, хотя единый подход к их изучению также отсутствует.